

بِنام خدا

شناخت و تحلیل فضای شهری

تألیف :

دکتر سیمین نجمی

اسیرضا قائم مقامی فرد

www.ketab.ir

سرشناسه : نجمی، سیمین، ۱۳۵۰-

عنوان و نام پدیدآور: شناخت و تحلیل فضای شهری / تالیف سیمین نجمی، امیررضا قائم مقامی فرد.

مشخصات نشر : تهران: انتشارات علم و دانش، ۱۴۰۳.

مشخصات ظاهری : ۱۱۴ ص.: مصور.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۵۲۰۲-۷۱-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۰۱.

موضوع : فضاهای عمومی -- طراحی و ساخت

Public spaces-- Design and construction

فضا در معماری -- (Space Architecture)

برنامه ریزی شهری -- City planning

برنامه ریزی شهری -- طرح و برنامه ریزی

City planning -- Design

شناسه افزوده : قائم مقامی فرد، امیررضا، ۱۳۷۸-

رده بندی کنگره : NA۹۰۵۳

رده بندی دیویی : ۱۲/۴

شماره کتابشناسی ملی : ۶۰۴۸۳۳

www.ketab.ir

نام کتاب • شناخت و تحلیل فضای شهری

مؤلف • سیمین نجمی - امیر رضا قائم مقامی فرد

ناشر • علم و دانش

نوبت چاپ • اول، ۱۴۰۳

صفحه آرایي • محمد تیموری

طرح جلد • محمد تیموری

چاپ/صحافی • توس/عطاء/حبیبی

شمارگان • ۵۰۰ جلد

قیمت • ۱۵۰ هزار تومان

نشانی: تهران، میدان انقلاب، خیابان انقلاب، پاساژ اندیشه، طبقه همکف، واحد B6

تلفن: ۶۶۴۱۴۵۶۰-۶۶۴۱۵۴۵۹

ایمیل: teymori_۱۳۵۵@yahoo.com

سایت: www.elmo-danesh.ir

پیشگفتار نویسنده	۷
مقدمه	۹
طراحی شهری و مراحل آن	۱۱
فصل ۱	۱۱
۱-۱- تعاریف طراحی شهری	۱۲
۱-۲- مقیاس طراحی شهری	۱۲
۱-۳- مراحل تکامل طراحی شهری	۱۳
۱-۳-۱- دوران جنینی طراحی شهری	۱۳
۱-۳-۲- دوران نوزادی طراحی شهری	۱۴
۱-۳-۳- دوران کودکی طراحی شهری	۱۵
۱-۳-۴- دوران نوجوانی طراحی شهری	۱۶
۱-۳-۵- دوران بلوغ طراحی شهری	۱۷
فضاهای شهری و ویژگی آن ها	۱۹
فصل ۲	۱۹
۲-۱- تعریف فضای شهری	۲۰
۲-۲- ویژگی های فضای شهری	۲۱
موارد قابل بحث در مورد ویژگی های فضای شهری	۲۲
۲-۳- عرصه های فضا	۲۳
۲-۴- اجزای تشکیل دهنده فضای شهری	۲۴
۲-۵- انواع فضاهای شهری	۲۷
۲-۵-۱- مسیرها یا راه ها	۲۷
انواع محورهای شهری	۲۸
خیابان شهری	۲۸

۲۹	توقعات موردی از خیابان شهری
۲۹	۲-۵-۲- میدان
۳۰	۲-۵-۱- میدان شهری
۳۱	جلو خان
۳۲	میدان محلی
۳۳	۲-۵-۲- میدان تشریفاتی
۳۳	۲-۵-۳- ورودی شهر
۳۵	طبقه بندی عرصه‌های ورودی شهر به لحاظ ادراکی
۳۵	۲-۵-۴- سواحل و کناره ها
۳۷	۲-۵-۵- پله
۳۸	۲-۵-۱- انواع پله
۳۸	۲-۶- نیازهای انسان در فضای شهری
۳۹	۲-۷- بررسی نظریات اندیشه‌های در ارتباط با فضای شهری
۴۰	۲-۸- تاریخ فضاهای شهری
۴۰	۲-۸-۱- فضاهای شهری در یونان باستان
۴۹	تاریخچه شکل شهر و فضاهای شهری
۴۹	فصل ۳
۵۰	۳-۱- مفهوم شکل شهر
۵۰	۳-۲- تاریخ تحولات شهر
۵۰	۳-۲-۱- شهرهای دوران باستان
۵۰	۳-۲-۲- شهرهای قرون وسطی
۵۱	۳-۲-۳- شهرهای دوران باروک
۵۱	۳-۲-۴- توسعه تجاری و زوال شهر
۵۱	۳-۲-۵- شهرهای دوران صنعتی
۵۲	۳-۲-۷- شهرهای معاصر
۵۲	۳-۳- الگوها و مدل‌های مختلف ساماندهی شهری

۵۲	۳-۳-۱- نظریه دوایر متحدالمركز (هسته ای).....
۵۳	۳-۳-۲- مدل قطاعی.....
۵۴	۳-۳-۳- مدل چند هسته ای.....
۵۴	۳-۳-۴- شهر ستاره ای.....
۵۵	۳-۳-۵- شهرهای اقماری.....
۵۶	۳-۳-۶- شهر خطی.....
۵۷	۳-۳-۷- شهر شطرنجی منظم.....
۵۸	۳-۳-۸- شبکه محوری باروک.....
۶۱	۳-۳-۹- طرح مشبک توری.....
۶۱	۳-۳-۱۰- شهر درون گرا.....
۶۲	۳-۳-۱۱- شهر آشیانه ای.....
۶۳	۳-۳-۱۲- برخی ایده های نو.....
۶۳	۳-۴- نظریه ها و تحولات شهرسازی.....
	۳-۴-۱- جنبشهای اصلی طراحی شهری در دوره انقلاب صنعتی پس از ۱۸۵۰
۶۴	(میلادی).....
۷۱	۳-۴-۲- آغاز قرن بیستم میلادی.....
۸۱	۳-۳- تعریف اندازه شهر.....
۸۲	۳-۶- خلاصه فصل سوم.....
۸۳	فرآیند طراحی شهری.....
۸۳	فصل ۴.....
۸۴	۴-۱- طراحی شهری در جوامع مختلف.....
۸۴	۴-۲- انواع طراحی شهری.....
۸۵	۴-۲-۱- طراحی شهری کامل.....
۸۶	۴-۲-۲- طراحی شهری هماهنگ.....
۸۶	۴-۲-۳- طراحی شهری قطعه قطعه.....
۸۷	۴-۲-۴- طراحی شهری محرک.....

۸۸	۳-۴- مراحل فرآیند طراحی شهری.....
۸۸	۴-۴- انواع فرایندهای طراحی شهری.....
۸۹	۴-۴-۱- فرایند طراحی شهری فرضیه آزما- قیاسی.....
۸۹	۴-۴-۲- فرایند طراحی شهری مسئله گشا- تصمیم ساز.....
۹۰	۴-۴-۳- فرایند طراحی شهری خلاقانه.....
۹۳	۴-۴-۴- فرایند شهری جامع - عقلایی.....
۹۴	۴-۴-۵- فرایند طراحی شهری راهبردی.....
۹۶	۴-۴-۶- فرایند طراحی شهری ارتباطی.....
۹۷	شهر و برنامه ریزی شهری در ایران.....
۹۷	فصل ۵.....
۹۸	۵-۱- مرحله تحول و دگرگونی شهر و برنامه ریزی شهری در ایران.....
	۵-۱-۱- شروع اقدامات شهرسازی جدید و تأثیر آن بر روی عناصر و اجزاء اصلی شهرها.....
۹۸	۵-۱-۱-۱- تأثیر بر روی بافت قدیمی شهرها.....
۱۰۱	۵-۱-۱-۲- تأثیر بر روی بافت بازار.....
۱۰۳	۵-۱-۱-۳- تغییر و تضعیف نقش سایر فضاها و عناصر قدیمی شهرها.....
۱۰۵	۵-۲- مراحل رشد و توسعه فضایی شهرهای ایران.....
۱۰۶	۵-۲-۱- بافت تاریخی؛ ایجاد و گسترش هسته اولیه شهرها.....
۱۰۶	۵-۲-۲- بافت قدیمی؛ شکل گیری شهر ایرانی - اسلامی.....
۱۰۷	۵-۲-۲-۱- بافت میانی؛ رشد آرام شهرها و شروع تغییرات کالبدی در آنها.....
۱۰۸	۵-۲-۲-۲- بافت جدید؛ رشد شتابان شهرسازی و گسترش بی رویه شهرها....
۱۰۹	۵-۲-۲-۳- بافت پیرامونی؛ گسترش شهرک سازی.....
۱۱۰	۵-۲-۲-۴- بافت اقماری؛ گسترش ناپیوسته شهر.....
۱۱۱	۵-۲-۲-۵- گسترش متروپلی شهر به همراه ایجاد شهرهای جدید.....
۱۱۲	منابع.....

پیشگفتار نویسنده

در سال های اخیر با توجه به تحولات سریع علمی و فنی و به تبع آن دگرگونی در ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و کالبدی شهرها و مطرح شدن نظریه توسعه پایدار شهری، اهمیت تحلیل فضاهای شهری دوچندان شده است و مورد توجه محققان و صاحب نظران رشته های علمی گوناگون از جمله شهرسازی، معماری، طراحی شهری، جغرافیا و برنامه ریزی شهری و بسیاری از رشته های دیگر علمی است.

نگاهی به سیما و شکل شهرهای کشورمان به روشنی مؤید این واقعیت است که نحوه شکل گیری شهرهای امروز با آنچه تا قبل از حدود یک قرن پیش وجد داشته، به طور کامل متفاوت است. به عبارت دیگر در برهه ای از زمان های تاریخی شکل گیری شهرها قطع می شود، نوع جدیدی از شکل گیری شهری، تحت تأثیر و پیروی عوامل متفاوت از گونه تاریخی، جای آن را می گیرد و به سرعت شکل غالب شهرها را تشکیل می دهد.

به دلیل گسترش و بروز تحولات و پیامدهای ناشی از انقلاب صنعتی در غرب از یک طرف و وجود یک خلاء و سردرگمی عظیم سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و صنعتی در کشور ما از طرف دیگر، آراء، عقاید و نظریاتی که در طی این مدت در سایر نقاط دنیا به ویژه در غرب متناسب با شرایط آن ها شکل گرفته و تکوین یافته اند، به کشور ما راه یافته و به طور مستقیم یا غیرمستقیم تأثیرات عظیم و گسترده ای را بر نحوه شکل گیری شهرها بر جای می گذارند. بررسی، تحلیل و ارزیابی عملکرد شهرهای امروزی، از هر جهت ما را به مطالعه و تدقیق در ریشه ها و عوامل مؤثر در این نوع جدید شکل گیری که بطور عمده همان مراکز تحولات صنعتی غرب مانند آلمان، اتریش، ایتالیا، انگلستان، فرانسه، آمریکا و کانادا باشند، وامی دارد.

در این کشورهاست که نطفه های انقلاب صنعتی بسته شده و بر اثر آن به تدریج تحولات شگرف و بی سابقه ای در همه ابعاد زندگی ساکنان شهرها به وجود می آید.

این کتاب به معرفی روشی می پردازد که می توان تگناهای موجود در تحلیل فضاهای شهری را در چارچوب خصوصیات رفتاری- فرهنگی جوامع مرتفع نموده، ایجاد فضاهای معنی دار شهری را ممکن سازد.

امید می رود این مجموعه بتواند آغازی برای توجه دانشجویان و پژوهشگران زمینه هایی همچون شهرسازی و معماری و طراحی شهری و نهایتاً موجبات بسط و گسترش دامنه ایجاد آن را در شهر فراهم سازد.

مباحث کتاب در پنج فصل بشرح زیر تدوین شده است:

فصل نخست طراحی شهری و مراحل آن می باشد که در آن تعاریف طراحی شهری، مقیاس طراحی شهر و مراحل تکامل شهری (جنینی، نوزادی، کودکی، نوجوانی، بلوم) شرح داده شده است. در فصل دوم به فضاهای شهری و ویژگی آنها پرداخته شده است. در ادامه در فصل سوم به تاریخچه شکل شهر و فضاهای شهری به شکل مفصل پرداخته شده است. فصل چهارم طراحی شهری و انواع طراحی شهری را مورد بررسی قرار می دهد و در پایان کتاب در فصل پنجم؛ شهر و برنامه ریزی شهری در ایران مورد مطالعه قرار گرفته است.

شهرسازی به مفهوم «urbanisme» یا «علم و نظریه اسکان بشر» می باشد. این اصطلاح به معنی علم آمایش یا ترتیب دادن کالبدی شهرهاست. در زبان انگلیسی City planning معادل اصطلاح اوربانیزم فرانسوی به معنی شهرسازی فارسی است. شهرسازی پدیده ای تازه نیست و از آغاز شهرنشینی بشر و روی آوردن او به تمدن وجود داشته است از جمله علوم مرتبط با حرفه شهرسازی می توان مهندسی معماری، معماری منظر، جامعه شناسی، جغرافیا، مدیریت را نام برد، زیرا شهرسازی به مفهوم ساختن شهر و هدایت و کنترل توسعه های کالبدی شهری ابعاد و جنبه های گوناگونی دارد.

دو گرایش شهرسازی برنامه ریزی شهری (urban planning) و طراحی شهری (urban Design) می باشد. موضوع اصلی برنامه ریزی شهری، ساماندهی کالبدی شهر با هدف کارایی و آسودگی محیط زیست موضوع انسان است و موضوع اصلی طراحی شهری، شکل دادن به ساختار کالبدی با هدف زیبایی و مطلوبیت است. این دو گرایش به دلیل از یکدیگر جدا نیستند که کارایی و آسودگی محیط کالبدی شهر نمی تواند از شکل و فرم آن جدا باشد. زیبایی و مطلوبیت محیط کالبدی شهر نیز از کارکرد و سامان کالبدی آن قابل تفکیک نیست. از این رو هر دو گرایش با همکاری و هماهنگی یکدیگر محیطی مطلوب را برای انسان بوجود می آورند.

اعضای اصلی خانواده برنامه ریزی و طراحی عبارتند از:

- ۱- طراحی صنعتی ۲- معماری ۳- طراحی شهری ۴- برنامه ریزی شهری ۵- برنامه ریزی منطقه ای
- در این فصل به بررسی تعاریف طراحی شهری، مقیاس طراحی شهری، مراحل تکامل طراحی شهری می پردازیم.